

In memoriam Valentin Gheorghiu

Colecția
Mari Pianiști

Great Pianists

IN MEMORIAM VALENTIN GHEORGHIU

Cu o prefață de Valentina Sandu-Dediu
Volum îngrijit de Monica Lup și Ștefan Costache

Volum realizat de

Parteneri

artexim

instituție aflată în subordinea

MINISTERUL CULTURII

Sponsor principal

Sponsori

rompetrol

KazMunayGas
International
Group Member

Proiect editorial coordonat de Monica Lup

Redactor: Benedicta Pavel

Tehnoredactor: Andreea Mitu

Copertă: Mirel Mihălăchescu

Imagine copertă: Arhiva familiei Gheorghiu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

In memoriam Valentin Gheorghiu / cu o pref. de Valentina Sandu-Dediu; vol. îngrij. de Monica Lup
și Ștefan Costache. - București: Editura Universității Naționale de Muzică București, 2024

ISBN 978-606-659-161-4

I. Sandu-Dediu, Valentina (pref.)

II. Lup, Monica (ed.)

III. Costache, Ștefan (ed.)

78

929

© 2024 Toate drepturile rezervate.

Responsabilitatea privind copyrightul și conținutul materialului inclus în acest volum revine exclusiv autorilor.

Editura Universității Naționale de Muzică București, 2024

Strada Știrbei Vodă 33

010102 București, România

Cuprins

✧ Prefață. Despre Valentin Gheorghiu și stăpânirea emoțiilor (Valentina Sandu-Dediu)	9
---	---

ITINERARII ARTISTICE: INTERPRET, COMPOZITOR, MENTOR

✧ Valentin Gheorghiu – o viață dedicată scenei românești (Monica Lup)	15
✧ Recuperări necesare: portret al pianistului și compozitorului Valentin Gheorghiu în oglinda percepției internaționale. Cronici, recenzii, mărturii (1950-1990) (Ștefan Costache)	57
✧ Istorii întrețesute. Valentin Gheorghiu și Festivalul Internațional George Enescu (Ioana Marghita)	87
✧ Gânduri despre arta pianistică a lui Valentin Gheorghiu (Viniciu Moroianu)	111
✧ Valentin Gheorghiu și compozițiile sale (Dan Dediu)	116
✧ Maestru și discipol – Valentin Gheorghiu și Mihai Ritivoiu (Andreea Kiseleff-Ignat)	133

DIN CIOBURI ȘI OGLINZI. PORTRETE AFECTIVE

✧ Valentin Gheorghiu... în dialog cu Anca Ioana Andriescu	145
✧ Roxana Gheorghiu: „Avea convingerea că muzica îmbogățește sufletul, unește oamenii și îi face mai buni” (Ștefan Costache)	160
✧ Valentina Gheorghiu: „Un părinte foarte iubitor, cald, înțelegător, plin de umor” (Cristina Gârbea)	165

✿ Marin Cazacu: „Lecții de muzică, lecții de viață pentru mine, din partea unui mare muzician” (Petre Fugaciuc).....	168
✿ Cristian Mandeal: „În urma lui Valentin Gheorghiu rămâne un con de lumină solară” (Ariadna Ene-Iliescu).....	178
✿ Ioana Georgescu-Răileanu: „Muzica pentru el era întreaga sa viață” (George-Andrei Butcă).....	188
✿ Adrian Iorgulescu: „Nu i s-a reproșat vreodată că scria muzică, ci că scria prea puțină” (Ana Diaconu).....	193
✿ Nelson Goerner: „Exista un minunat echilibru în tot ce l-a definit ca muzicalitate” (Ștefan Costache).....	201
✿ Mihaela Martin: „Generozitatea celor doi frați Gheorghiu – un cadou imens pentru dezvoltarea mea ca muzician și ca om” (Marina Nedelcu).....	208
✿ Silvia Marcovici: „De la Valentin Gheorghiu am învățat ce înseamnă eleganța în muzică” (Mihai Cojocaru).....	216
✿ Luiza Borac: „Valentin Gheorghiu a atins absolutul – ca om, pianist și compozitor de excepție” (Liliana Staicu).....	220
✿ Philippe Dinkel: „Valentin Gheorghiu – exponent extraordinar al marii tradiții pianistice românești” (Marina Nedelcu).....	224
✿ Jean-François Antonioli: „Am văzut în Valentin Gheorghiu o prezență intens poetică și un farmec extraordinar” (Larisa Clempuș).....	231
✿ Gabriel Croitoru: „Odată cu Valentin cred că s-a stins o generație de gentilomi într-ale artei interpretative” (Ariadna Ene-Iliescu).....	236
✿ Mihai Constantinescu: „Maestrul rămâne pentru mine o icoană” (Petre Fugaciuc).....	244

✿ Cristian Mihăilescu: „În opinia mea, Valentin Gheorghiu era un mare timid, în ciuda faptului că a fost un uriaș – un uriaș pianist și muzician” (Larisa Clempuș).....	251
✿ Cristina Uruc: „Valentin Gheorghiu era un munte de bunătate” (Larisa Clempuș).....	255

RE-VIZITĂRI CRITICE

✿ Pianişti contemporani: Valentin Gheorghiu (Florin Dellatola)	261
✿ Valentin Gheorghiu – patru decenii de activitate artistică (Alfred Hoffman)	265
✿ <i>Laudatio</i> (Grigore Constantinescu)	268
✿ Valentin Gheorghiu – 95 (Carmen Manea).....	274
✿ Concert Arthur Rubinstein – Mircea Basarab (Valentin Gheorghiu)	277
✿ Arthur Rubinstein (Valentin Gheorghiu)	280

SUMMARY

✿ In memoriam Valentin Gheorghiu (Maria Monica Bojin)	285
---	-----

ADDENDA

✿ Înregistrări ale pianistului (selecție)	343
✿ Creația componistică.....	377
✿ Galerie de imagini	379
✿ Postfață (Monica Lup).....	401

Prefață

Despre Valentin Gheorghiu și stăpânirea emoțiilor

Maniera nobilă și firească totodată în care Philippe Dinkel și alte personalități intervievate în această carte alătură în mărturiile lor numele a trei mari pianiști români – Dinu Lipatti, Radu Lupu și Valentin Gheorghiu – corespunde fără fisură cu eforturile coordonatorilor Monica Lup și Ștefan Costache. Să ne amintim că, de ani buni, cei doi realizatori de emisiuni la Radio România Muzical s-au implicat în proiecte substanțiale pentru recuperarea, configurarea și omagierea acestor trei portrete de pianiști.

Așa cum e conceput, volumul de față își împlinește misiunea de a deveni o oglindă a vieții muzicale românești, traversate de firul roșu Valentin Gheorghiu; mai mult, reflectă repere ale pedagogiei, în frunte cu Constanța Erbiceanu, sau ale scrierilor muzicale care au sesizat cu acuratețe – cel puțin astfel se reflectă din articolele incluse aici – esența pianisticii și personalității interpretului. Uneori, semnatarii sunt în primul rând profesori (Carmen Manea, Florin Dellatola); citind bunăoară un inedit articol al lui Dellatola din 1970, pedagogul ale cărui urme s-au decolorat în uitare, o imensă nostalgie m-a întors în prima parte a vieții mele (legată de pian, profesori și de aura legendară a marilor pianiști ai lumii în imaginația elevului). Iată o magistrală descriere semnată de acesta: „întotdeauna egal cu el însuși. Pe Valentin Gheorghiu îl ascuți destins, și pentru că arta sa, prin excelență apolinică, ocolește sinuozitățile, abisurile, crispările interioare. El nu caută niciodată acea supărătoare originalitate cu orice preț”. Și alte pagini exemplare – portrete în miniatură ale pianistului – sunt redescoperite în acest volum din presa deceniilor trecute: Alfred Hoffman scrie (în 1983) despre maniera unică în care Valentin Gheorghiu „intuiește ca nimeni altul unda romantică ce animă rigoarea clasică” din muzica lui Mendelssohn, iar Grigore Constantinescu compune un elocvent text-omagiu cu prilejul conferirii titlului de Doctor honoris causa al Universității Naționale de Muzică din București (1996).

Strălucirile și lipsurile vieții muzicale autohtone interbelice și postbelice marchează îndelungata carieră a lui Valentin Gheorghiu (temeinic schițată de Monica Lup), strâns împletită cu scena Ateneului, pe care a concertat mai bine de cinci decenii, cu cea a Radioului, dar și cu istoria Festivalului și Concursului Enescu (așa cum relatează Ioana Marghita). Deși nu a deținut o catedră la Conservator și susținea că așa ceva nu i se potrivea – în contrast cu fratele său, Ștefan Gheorghiu, care a modelat hotărâtor școala violonistică românească –, mulți tineri pianiști i-au cerut sfatul și l-au vizitat constant (Andreea Kiseleff-Ignat oferă exemplul lui Mihai Ritivoiu). Cariera internațională reflectă aceeași apreciere unanimă în selecția oferită aici, și chiar dacă putem presupune că s-or fi strecurat pe alocuri, de-a lungul timpului, umbre critice, întâlnim aici același „model incontestabil de soliditate pianistică și muzicalitate” (Ștefan Costache). Un punct de vedere just subliniază impactul regimului comunist asupra artiștilor în general și asupra lui Valentin Gheorghiu în special: pe de o parte, imaginea acelora proeminenți este exploatată în propaganda naționalistă, pe de alta, restricțiile de circulație în străinătate dintr-o Românie drastic izolată de exterior (mai ales în anii '80) îi împiedică de la a fi integrați organic în circuitul mondial.

La arta pianistică a lui Valentin Gheorghiu se referă un alt pianist (Viniciu Moroianu), iar la compozitor – alt compozitor (Dan Dedi). Deși despărțiți de decenii bune și de viziuni diferite (ca să nu mai pomenim „legendara” lipsă de simpatie între gălățeni și brăileni), amândoi născuți în luna martie, Valentin și Dan comunicau într-un mod care m-a impresionat profund atunci când asistam la discuțiile între ei. Erau presărate de anecdote inepuizabile, hâtre și elegante ale lui Valentin, și de detalii tehnice de scriitură discutate cu pasiune de amândoi, de opinii rafinate și generoase despre muzici și muzicieni.

Acea secțiune a volumului dedicată istoriei orale are o savoare aparte. Aș menționa, printre rarele interviuri obținute de la Valentin Gheorghiu însuși, pe cel oferit Ancăi Andriescu, pentru că am simțit (și luat exemplu) cum se povestesc cu naturalețe amintiri fără a te pune în prim plan pe tine-însuși, ci pe oamenii mari și generoși din jur, de la care ai avut de învățat (Mihail Jora sau George Enescu, de pildă). Detalii despre industria și sufletul interpretării, despre întâlniri cu mari nume ale interpretării mondiale, tonul deopotrivă reținut și sincer, presărat constant cu mult umor, îmbracă într-un veșmânt firesc confesiunile pianistului. Iar portretul său continuă să se asambleze spontan din celelalte mărturii orale: cele mai multe se concentrează pe statura morală, modestia, timiditatea și sensibilitatea (Cristian Mandeal,

Cristina Uruc, Mihai Constantinescu, Cristian Mihăilescu), dar și pe eleganța (Ioana Georgescu-Răileanu, Silvia Marcovici), umorul (Jean-François Antonioli), spiritul colaborării camerale (Mihaela Martin, Marin Cazacu, Gabriel Croitoru), pe îngemănarea pianistului cu compozitorul (Luiza Borac, Adrian Iorgulescu) sau pe tușeul său caracteristic, „împlinit, abundent” (Nelson Goerner). Dacă cel mai dificil o fi fost, probabil, pentru Roxana și Valentina Gheorghiu să vorbească, ele au făcut-o simplu, la obiect, fără volute, și cu vădita încercare de a-și stăpâni emoțiile.

Nu am păstrat în acest cuvânt înainte ordinea secțiunilor din volum, ci am început cumva cronologic, de la mărturiile din trecut ale unor critici muzicali despre Valentin Gheorghiu. Mă întorc la acest capitol pentru a mă bucura, ca orice cititor, de textele pianistului însuși despre Arthur Rubinstein (publicate în 1964), traversate de generozitate și admirație: „Înțelegerea acestei muzici [e vorba de Beethoven, *Imperialul*], slujită de tehnica impecabilă a artistului, se cristalizează la nivelul inimii”; „în fiecare moment, la fiecare lucrare [dintr-un recital Chopin], am avut convingerea că tot ceea ce ne-a înfățișat Arthur Rubinstein se cerea realizat așa”. Mai departe, ca muzicolog, nu pot decât să mă bucur că anexele ne pun la dispoziție o sumedenie de informații despre concerte, înregistrări, compoziții, precum și o galerie impresionantă de imagini.

Vorbind despre Valentin Gheorghiu, epitetul superlativ abundă la tot pasul. Nici eu nu pot proceda altfel, mărturisind în final admirația pe care i-am purtat-o și de departe, dinspre public, și din apropiere, atunci când ne-am împrietenit. Vă invit, dragi cititori, să aveți aceeași experiență cu a mea: odată deschisă, cartea de față te prinde, te pasionează, te amuză și permanent te mișcă.

*Valentina Sandu-Dediu
București, decembrie 2024*

**ITINERARII ARTISTICE:
INTERPRET, COMPOZITOR, MENTOR**

Valentin Gheorghiu – o viață dedicată scenei românești

Despre arta pianistică a lui Valentin Gheorghiu s-a scris fără a se face economie de superlative. Fapt deloc neobișnuit pentru generațiile de spectatori care au asociat întotdeauna aparițiile în concerte și recitaluri ale marelui nostru pianist cu excelența în artă. Rafinamentul inexprimabil al unor interpretări proprii marilor figuri ale scenei muzicale s-a suprapus, la Valentin Gheorghiu, cu profunzimea și sinceritatea comunicării, iar statura lui – cea artistică, deopotrivă cu cea morală – a dominat stagiunile românești timp de aproape șapte decenii, traversând epocile cu aceeași verticalitate, răspândind dragoste pentru muzică și public. A rămas în România nu pentru că nu ar fi avut oferte pentru a se stabili în Europa Occidentală sau în Statele Unite ale Americii. Nu pentru că valoarea lui nu s-ar fi situat la cote comparabile cu cele ale marilor artiști ai pianului de prin alte părți ale planetei. Ci pentru că a dorit să rămână dedicat publicului românesc, căruia i-a arătat aceeași grijă și căldură ca și iubitei sale familii.

PRIMII PAȘI

„Am făcut muzică nu pentru că au vrut părinții,
ci din dragoste pentru muzică.”¹

Povestea lui Valentin Gheorghiu a început în anul 1928 la Galați, unul dintre cele mai dezvoltate orașe ale României la începutul veacului trecut și gazdă a unor agenții navale, case de comerț și bănci de prestigiu. Orașul, care apărea în scrierile

¹ Valentin Gheorghiu, citat în I. Et., „Convorbire”, *Muzica*, 4/23, 1973, p. 13.